Такий підхід до організації навчального процесу дозволяє сформувати фахівця залізничного профілю з широким та сучасним світоглядом, який здатний вирішувати практичні завдання на виробництві з врахуванням новітніх світових тенденцій щодо енергоефективності та ресурсозбереження.

Л. В. Смєнова

СЕМАНТИЧНІ ЗМІНИ В ДІЄСЛІВНІЙ ЛЕКСИЦІ (КІНЕЦЬ ХХ –ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Будь-яка мова постійно змінюється. Процеси неологізації та архаїзації постійно відбуваються і в українській мові. Поряд із появою нових слів відбувається і лексико-семантична деривація.

У мовознавстві останнім часом дедалі більше приділяється уваги дослідженню змін у лексичному складі мови, що дає можливість створити повну картину змін у мові на різних її системних рівнях.

Л. І. Мацько проаналізувала політичні причини змін у мовній сфері, що відбулися в кінці ХХ ст., серед яких основною вважає проголошення незалежної Української держави в 1991 р. та правове утвердження статусу державності української мови (Закон про мови 1989 р. і Конституція 1996 р., ст. 10), виділила десять груп лексичних новацій в українській мові досліджуваного періоду.

Лексику означуваного періоду на матеріалі засобів масової інформації досліджував О. А. Стишов, який вважає, що саме „Мова мас-медіа є своєрідним дзеркалом сучасної літературної мови, у якому відбивається багатофункціональність національної мови, ступінь її інтелектуалізації”. Автор проаналізував процеси актуалізації та пасивізації окремих груп лексики, зміни в семантиці слів, словотворчі процеси.

Н. В. Стратулат вважає, що кінець ХХ- початок ХХІ ст. є для розвитку української мови періодом, для якого „... характерна особлива активність лінгвальних модифікацій, що виявляється в різних інноваційних процесах”.

Слушною є думка С. О. Соколової, що „дієслову властива найбільша багатозначність серед самостійних частин мови. Кількість значень окремих дієслів досягає 10 і більше”. Тому не дивно, що паралельно з такими шляхами поповнення словника, як творення нових слів із наявних у мові елементів, спостерігаємо і лексико-семантичну деривацію, тобто коли вже існуючі слова набувають нових значень. О. А. Стишов зараховує до неологізмів і лексико-семантичні одиниці, які позначені стилістичним „відбитком свіжості”. Автор розрізняє чотири типи неолексем: а) власне неологізми, б) новоутворення, в) трансформації, г) семантичні неологізми.

Яким же чином входять зазначені різні типи неологізмів до мови? На думку О. А. Стишова, слова першої групи входять разом із поняттям і

відразу ж засвоюються. А освоєння неолексем другої групи має різні етапи: а) моментальні входження, б) поступові, в) несподівані (випадкові).

Розбіжність у вимові й написанні новоутворень можна пояснити тим, що в колективній свідомості неоднаково відбуваються й фіксуються значення інновацій, їхня фонетико-орфографічна форма.

Лексичне значення не становить якоїсь застиглої величини, в ньому можна виділити основне, поняттєве значення і ряд побічних. Тому інколи стається так, що коли якась лексема потрапляє в певний контекст, то в її семантичній структурі відбуваються певні зрушення, згодом це може привести до появи й закріплення в мові певного значення.

Цей процес досить поширений у дієсловах. І найсприятливіші умови для цього спостерігаються в публіцистиці, яка моментально реагує на громадсько-політичне життя суспільства.

Зафіксований нами матеріал свідчить про те, що значна частина похідних значень дієслів утворилася шляхом метафоризації первинних.

Візьмемо для зіставлення 11-томний тлумачний „Словник української мови” та „Великий тлумачний словник сучасної української мови” за редакцією В. Т. Бусела (2005 р.). В обох словниках наводяться такі значення дієслова *„косити”*: 1.”Зрізувати, стинати траву, збіжжя й т. ін. косою, косаркою тощо.” 2. „Позбавляти життя; нищити, вбивати.” 3. „Дивитися збоку, скоса; скошувати (очі).” 4. „Бути косооким, бути косим.” 5. „Дивитися неприязно, вороже”. Але в останньому джерелі автором фіксується нове значення цього слова: „Удавати хворого чи неосудного, переважно з метою уникнути призову до армії чи карної відповідальності за скоєний злочин. *Косити під божевільного*”.

Іще один приклад. Обидва словники фіксують таке значення слова *„слезити”*: „Повільно текти, витікати краплями або тоненькою цівкою (про рідину)”. В. Т. Бусел у виданні 2005 р. подає з позначкою *зах.* таке значення: „Плакати”. На нашу думку, слово в останньому значенні функціонувало в мові жителів західних областей України й раніше, а до словника потрапило завдяки автору тільки зараз. Тому вважати чи ні зазначене слово в цьому значенні неологізмом – питання спірне.

Інколи з’являється не одне, а кілька значень уже функціонуючого дієслова. Так у вже згаданому 11-томному тлумачному словнику української мови зафіксовано лише одне значення дієслова *„заземлити”*: „Робити електричне з’єднання машин, апаратів, приладів і т. ін. із землею”. У „Великому тлумачному словнику сучасної української мови” за редакцією В. Т. Бусела видання 2005 р. зафіксовано іще два: 1.„Наблизити до реальної дійсності, привести у відповідність із нею.” 2.”Позбавити натхненності, одухотвореності; принизити, огрубити”.

Розмовна лексика здавна поступово ставала надбанням літературної мови. Слово „авралити” не фіксує СУМ. У найновіший словник воно увійшло одразу з ремаркою *розм.*: „У терміновому порядку виконувати спішну роботу”. Наступне слово, що привернуло нашу увагу, -

„врубатися”. Порівнювані словники фіксують такі значення: 1. „Рубаючи, заглиблюватися у щось. 2. Вриватись у ворожі лави з холодною зброєю”. Видання 2008 року подає таке переносне значення цього дієслова: „Розуміти щось”. Слово *„зависати”* досить поширене останнім часом серед молоді, але не в значенні, яке подає СУМ: „Повисати, зачепившись за щось або тримаючись за щось; висіти в повітрі над землею”. Під цифрою 3 НУТС подає з ремарками *розм., мол.* таке значення цієї лексеми: „Залишатись у певному місці протягом певного часу”. Хоча з розвитком науки й техніки розвинулося значення з ремаркою *комп.*: „Припиняти працювати (про обчислювальні системи), не реагувати на запити, давати збої”. *„Кантуватися”* знову-таки СУМ не фіксує. А НУТС подає значення слова з ремаркою *розм.*: „Перебувати тимчасово (здебільшого без роботи) на чиємусь утриманні; гаяти час у неробстві”.

Досліджуваний період має досить сприятливі умови для творення неологізмів дієслів.

В. И. Павлов,
В. В. Агулов (Слов’янського коледж транспортної інфраструктури)

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Сьогодні, коли Україна знаходиться на складному і багатогранному шляху реформування освіти, як ніколи раніше постає питання формування соціокультурного середовища і умов, що сприяють розвитку комунікативних і лідерських компетенцій студентів.

Як на наш погляд, поряд з методологічним, дидактичним, соціально-економічним, технологічним, соціокультурним аспектами становлення інноваційної освіти надзвичайно важливим залишається її ціннісний і соціально-психологічний зміст, оскільки які б нові методи і технології ми не використали – всі суб'єкти освітнього процесу є особами, включеними в коло різноманітних соціальних взаємодій, про що завжди треба пам’ятати.

Ми вважаємо, що інноваційні процеси в системі освіти повинні бути спрямовані на розвиток мотиваційного і пізнавального потенціалу студентів і викладачів, орієнтацію їх на самостійне навчання і безперервну освіту, формування у них відповідальності за якість і результати їх спільної діяльності. Виходячи з даного контексту стає зрозумілим, що саме особистісні якості студента є сьогодні основним об'єктом педагогічної уваги.

Зрозуміло, що для того, щоб стати лідером, необхідно розвинути в собі певну низку якостей і визначальних рис характеру, необхідні лідерські якості особистості – упевненість і компетентність, знання і розуміння себе, власних відчуттів і емоцій, готовність до ризику, рішучість, надійність і